

Ludvig Munthe – mannen og meningene

Et jubileumsporett

TORMOD ENGELSVIKEN

I denne artikkelen vil vi forsøke å tegne et bilde av professor dr. Ludvig Munthe, hans person, liv og gjerning. Først vil vi fra tilskuerposisjon forsøke å beskrive hans liv og tjeneste. Derneft vil vi la 70-årsjubilanten selv få komme til orde i et intervju hvor han får sette egne ord på holdninger og synspunkt. En rik og mangesidig personlighet som Ludvig Munthes lar seg ikke fange opp på noen få sider, men vi vil likevel etter evne søke å gi et sant bilde av ham – av mannen og meningene.

I MANNEN

Barndom og ungdom

På 1600-tallet kom presten Jens Christ. Munthe til den vakre bygda Hjelmeland i Ryfylke fra sentret for Munthe-slekten, Sogndal i Sogn. Fra ham nedstammer Ludvig Munthe. Munthe-slekten har fostret noen av Norges største intellektuelle og kunstneriske begavelser. Selv om biskopen i Bergen på 1600-tallet og kunstmaleren på 1800-tallet allerede har sørget for å skrive navnet Ludvig Munthe i Norges kirke- og kulturhistorie, vil navnet til misjonæren og professoren Ludvig Munthe også bli stående, men da i særlig grad i Madagaskars kirke- og kulturhistorie – for som en ekte misjonær har han viet det meste av sine rike evner og store krefter til tjeneste for Guds rike i et annet land og en annen kultur.

Hans far Olav Munthe var politimann i Stavanger og døde bare 24 år gammel, mens Ludvig var et halvt år gammel. Det ble moren, Ingeborg f. Teigland, som fikk ansvaret for gutten, og et spesielt nært forhold

utviklet seg mellom moren og den ene sønnen. Hun arbeidet på meieriet i Hjelmeland, og Munthe selv sier at han vokste opp «på meieriet og det eldste bedehuset i landet som fór i flaumen i 1940». Fra sin mor, hennes foreldre som var fra Øystese i Hardanger, og sine besteforeldre på farssiden mottok gutten Ludvig sterke åndelige impulser. I barneårene under en vekkelse i kirken i Hjelmeland ble de personlige spørsmål om gudslivet levende for ham, men først i ungdomstiden kom han til en bevisst tro.

Den unge enken slet nok mer enn hun hadde godt av i en tid da det ikke var mye hjelp og økonomisk støtte å få for en enslig mor, og da Ludvig var 12 år, flyttet de til Sauda. Det gav ham videreutdanningsmuligheter som ikke forelå i Hjelmeland og førte ham inn i et kristelig og menneskelig stimulerende miljø. Første dagen på skolen møtte han den jevnaldrende Jakob Aano, senere stortingsmann for Kristelig Folkeparti og formann i Stortingets utenrikskomité. Det oppsto et nært vennskap mellom dem som kom til å vare hele livet. Den kristne kulturpersonligheten Kjell Bondevik, også senere fremragende Kristelig Folkeparti-politiker og statsråd, var rektor på realskolen i Sauda. Han startet et skolelag der Ludvig ble med. Både kirke- og bedehusmiljøet i Sauda betydde mye for Ludvig – særlig bedehusmiljøet preget som det var av misjonen.

Fra Sauda bar det til Landsgymnasiet på Voss der han tok studenteksamen i 1940 – og så kom krigen.

Krig og studietid

Krigen i Norge 1940-45 og studiet ved Misjonsskolen i Stavanger falt i tid nesten sammen for den unge Ludvig Munthe, og han var dypt engasjert på begge fronter.

Misjonærkallet kom ikke som noen «engleåpenbaring». Ludvig ble ledet på en slik måte at han ble klar over at han ikke slapp unna spørsmålet om han skulle vie sitt liv til misjonærgjerningen. Han overlot til Gud å stanse ham om det ikke var hans vilje. Da det ble annonsert i Misjonstidende at det skulle tas opp nytt kull på Misjonsskolen i 1941, søkte Ludvig – med håp om ikke å komme inn. Men han kom inn.

Studiesituasjonen var heller spesiell. Misjonsskolen i Stavanger var overtatt av tyskerne. Undervisningen foregikk i flere leide lokaler rundt i byen. Et studieår måtte studentene fortsette hjemme og på egenhånd. De møttes bare av og til med lærerne, uten at folk kjente til det. Som de andre på kullet leste misjonsstudent Munthe de teologiske lærebøker, skrev sine oppgaver og fikk personlig veiledning fra lærernes side.

På tross av den uvanlige studiesituasjonen mottok Munthe sterke

inntrykk fra lærerne ved Misjonsskolen. Hans interesse for religionshistorie var blitt vakt allerede i Sauda, da rektor Bondevik, som selv var religionshistoriker, lånte ham et 12-bindsverk, som han studerte og fikk nytte av til eksamen! Senere var det særlig religionshistorikeren Emil Birkeli, rektor ved Misjonsskolen, som gjorde inntrykk på ham. Han sendte studentene rundt om for å samle stoff om tidligere primitive religion, og Ludvig skrev oppgave om fedredyrking og andre religions-element i gammel tid i Hjelmeland og Fister!

Denne interessen for religionshistorie har holdt seg, og studiet av den kom senere spesielt til nytte da Munthe møtte islam i den arabisk-gassiske tradisjonen og den såkalte «primitive» religionen på Madagaskar.

Andre lærere som betydde mye for Munthe, var den lærde kirkehistoriker og religionsfilosof John Nome som senere ble professor ved Menighetsfakultetet, og Georg Osnes som var lærer i Det nye testamente.

Samtidig som Ludvig Munthe arbeidet intenst med de teologiske fagene, deltok han som god nordmann i den hemmelige motstandsbevegelsen. Han var aktiv i Milorg og lå i fjellet og tok imot flyslipp fra England. Da den store forlegningen i Sauda med tusenvis av tyske soldater og hundrevis av kanoner ble overtatt av hjemmefronten etter krigen, var Munthe med; likeledes da Misjonsskolen igjen ble overtatt av NMS etter å ha vært okkupert av tyskerne og i frigjøringsåret benyttet av engelskmennene.

Madagaskar

Madagaskar, den store grønne øya utenfor Afrikas østkyst, har helt siden 1800-tallet vært norsk misjons største misjonsfelt. Den skulle også bli Ludvig Munthes arbeidsområde i mange år.

Munthes livsgjerning inntil han gikk av med pensjon i 1988, kan deles inn i tre hovedperioder; fra 1946 til 1966 hadde han sin hovedtjeneste som Madagaskarmisjonær, avbrutt av enkelte hjemme- og studieopphold; fra 1966 til 1977 var han lærer ved Misjonsskolen i Stavanger; og fra 1977 til 1988 var han professor ved Det teologiske Menighetsfakultet i Oslo. Hele tiden var han den nidkjære misjonæren og misjonsforskeren med et helt spesielt forhold til det folket som ble hans viktigste kall i livet.

I 1946 giftet Ludvig seg med Olaug Austarheim, og det skulle bli begynnelsen til et langt og rikt samliv, med nært fellesskap og samarbeid både i misjonstjenesten og i omsorgen for de fire barna som etter hvert kom til, Olav, Terje, Ivar og Brit.

Samme år som bryllupet sto – og Ludvig Munthe var blitt ordinert til misjonsprest – reiste de til sin første periode på Madagaskar. For Munthe var det et prinsippsspørsmål at han ikke ville be om å få en spesiell misjonsmark, men dra dit han ble sendt. Han ble plassert på Madagaskar og har alltid vært takknemlig for det.

På veien ut fikk de et to måneders språkstudium i Paris. Så snart etter krigen var ikke franskundervisningen i Paris kommet skikkelig i gang, men Munthe hadde fått venner blant fransk ungdom som var utkommandert til arbeid for tyskerne i Sauda og ble invitert til å bo hos familien til en av disse i Paris.

Oppholdet i Paris fikk, selv om det var kort, stor betydning for Munthe. Her kom han for første gang i kontakt med fransk kultur og åndsliv, som siden skulle bety så mye for ham. Munthe er en av de forholdsvis få norske teologer som har fransk som sitt første fremmedspråk og føler seg mest hjemme i franskspråklige miljø. Det har nok gjort hans arbeider vanskeligere tilgjengelig for et norsk publikum, men har selvsagt vært en nødvendig forutsetning for hans arbeid på Madagaskar og med Madagaskars kirke- og kulturhistorie.

På Madagaskar gikk de unge misjonærene inn i en utfordrende pionértjeneste på Vest-Madagaskar. I ett av de varmeste områdene på Madagaskar, Malimbandy, i en dal som løper parallelt med kysten og derfor får lite luft fra havet, fikk de sin første tjeneste. Til å begynne med uten bil gikk de for det meste til fots. Forholdene var primitive. Misjonærene måtte lære seg å tilpasse seg den lokale befolkningens levekår. Det var en øvelse i oppofrende misjonsidentifikasjon. Men de trivdes og fikk stå i en rik tjeneste. Da de etter hvert fikk en liten lastebil fra Amerika, kunne de ta med gassiske «prestar og profetar» og dra på turné rundt om på landsbygdene. De gikk fra hus til hus; sang og vitnet om evangeliet. Gjennom denne nære kontakt med gasserne lærte Munthe også mye om gassisk religion og tenkesett – og vennskapsbånd ble knyttet for livet.

Sammen med det evangeliserende arbeidet gikk innsatsen for å opplære og utdanne lokale medarbeidere. Munthe underviste også på en bibelskole som utdannet evangelister og katekister og fikk på den måten tidlig bruk for sine pedagogiske evner – i den utfordrende oppgaven på en enkel måte å formidle kristen kunnskap inn i en fremmed kultur.

Etter et toårig hjemmeopphold 1952-54 ble Munthe til sin forundring i sin annen periode på Madagaskar kalt til lærer på presteskolen på Ivory. Der fikk han være resten av sin tjenestetid på Madagaskar, avbrutt av et par år i ungdomsarbeidet.

Etter et nytt hjemmeopphold 1961-64 ble den tredje perioden 1964-65

kort på grunn av sykdom. En noe uviss helse gjorde det ikke lenger aktuelt å reise ut igjen til ordinær misjonærtjeneste. Men NMS hadde bruk for den erfarne misjonæren i annen tjeneste.

Misjonsskolen

I 1966 ble Munthe kalt til lærer ved Misjonsskolen i Stavanger. Han fikk ansvaret for undervisningen i kirke- og misjonshistorie, men den gamle interessen for religionshistorie ble holdt godt ved like.

Tiden på Misjonsskolen ble opplevd som en rik og god tid, i faglig arbeid og i samvær med kolleger og fremtidige misjonærer. Men det var på mange måter også en vanskelig tid. Misjonsskolen var i forandring, med utarbeiding av nye studieplaner og forberedelser av omleggingen til Misjonshøyskole. Det var også en urolig tid innen NMS, med strid om administrasjonsordningen og ikke minst det marxistiske engasjementet blant en del studenter i forbindelse med studentopprøret og den sosialetiske bevegelsen tidlig på 70-tallet. Munthe hadde selv tatt et klart standpunkt mot marxismen allerede i sine ungdomsår i Sauda. Han hadde satt seg grundig inn i marxistisk filosofi under sin studietid i Paris og stilte seg undrende og kritisk til disse tendensene blant noen av misjonsstudentene.

Menighetsfakultetet

Det var nok mange som så det som et stort tap for Misjonsskolen da Munthe i 1977 ble kalt til professor i misjonsvitenskap og religionsvitenskap ved Det teologiske Menighetsfakultet i Oslo. Han hadde dermed oppnådd en akademisk toppstilling som han ikke hadde søkt eller strebet etter, men som nå gav ham anledning til å prege misjons- og religionsvitenskapsfagene på landets største presteskole.

Det grodde rundt Munthe i hans tid på Menighetsfakultetet. Med sitt sterke engasjement og sin store målbevissthet maktet han å skape interesse rundt fagene. Han førte videre tradisjonene fra sine dyktige forgjengere, professorene O. G. Myklebust og Åge Holter, og tok også selv nye initiativ.

Et eget *Forum for misjonsvitenskap* ble opprettet i samarbeid med studentene for å ivareta og styrke misjonsengasjementet i studietiden. Nye studieplaner og studietilbud ble utarbeidet. Seksjonen for misjonsvitenskap og religionsvitenskap ble i 1978 utvidet med en ny stilling som forskningsstipendiat og hadde helt fram til 1988 tre ansatte.

Munthe var en inspirerende leder av MV/RV-seksjonen og gav sine medarbeidere der, førstelektor Arild Romarheim og undertegnede, stor frihet til faglig utvikling og til å arbeide med egne prosjekter, samtidig

som han var det naturlige midtpunkt i seksjonens arbeid. Enighet når det gjaldt visjonen for fagenes stilling på Menighetsfakultetet, for misjonens sentrale betydning i all teologi og kristelig arbeid, og for seksjonens utadrettede virksomhet i kontakt med kristenfolket, skapte både et inspirerende arbeidsfelleskap og et dypt personlig vennskap.

Munthe ble også valgt til det høyeste tillitsverv på Menighetsfakultetet og fungerte i en toårsperiode 1981-83 som dekanus og fakultetes øverste leder. Han bidro til å profilere fakultetet som et konservativt, luthersk fakultet. Med sin understrekning av kirkens forpliktelse på Bibelens autoritet og betydningen av et nært forhold mellom fakultetet, menighetene og den «levende misjonen» skapte han ny forståelse for den viktige plass Menighetsfakultetet har i norsk kirkeliv og misjonsarbeid.

Slutten av Munthes tid på Menighetsfakultetet ble preget av sviktende helse – han var i ferd med å slite seg ut i Herrens tjeneste – men hans kallsbevissthet og de mange uløste oppgaver gjorde at han ikke sparte seg, men fullførte de oppgavene han hadde satt seg.

Vitenskapelig virksomhet

Dette er ikke det rette sted eller den rette person for en full vurdering av Munthes vitenskapelige innsats. Det vi ønsker å gjøre, er kort å skissere det faglige arbeid som har ført til at Munthe i dag fremstår som en av vår tids fremste kjennere av Madagaskars kirke- og kulturhistorie, noe som bl. a. kommer til uttrykk ved at han er medlem av det vitenskapelige Académie Malgache og i 1986 ble utnevnt av den gassiske republikk til Chevalier de l'Ordre National (Ridder av den gassiske nasjonalorden).

Munthes vitenskapelige virksomhet har i hovedsak foregått innenfor rammen av trekanten Norge-Frankrike-Madagaskar, men med viktige forskerferder til London, øyer i Det Indiske Hav og Østen.

Etter avlagt eksamen ved Misjonsskolen i 1946 gjennomførte Munthe – som vi alt har sett – et kortvarig språkstudium i Frankrike. Under «hjemmeoppholdet» 1952-54 nærmest pendlet Munthe mellom reisevirksomhet for NMS i Norge og studier ved École d'Études Supérieures ved Sorbonneuniversitetet og Faculté Libre des Théologies Protestantes i Paris.

Det var særlig filosofi ved Sorbonneuniversitetet og teologi ved det «frie fakultetet» som opptok Munthe. På Sorbonne møtte han både marxismen, eksistensialismen og de «nye filosofene» og fikk en solid innføring i fransk filosofi og åndsliv. I teologistudiet knyttet han særlig kontakt med professor i Det nye testamente, Oscar Cullmann, som

innehadde lærestoler både i Sveits og Paris. Dette samarbeidet skulle komme til å vare i mange år; også under tiden på Ivory på Madagaskar der Munthe fortsatte sine studier og stadig sto i brevkontakt med Cullmann. Den berømte professorens evangeliske kristendomssyn, hans troskap mot Skriftens budskap og hans dype kjærlighet til og iver for misjonen gjorde sterkt inntrykk på den unge misjonæren.

Som følge av Munthes studier i Paris og oppfølging på Madagaskar oppnådde han i 1957 graden «Licence en Théologie» i Paris, en grad som nærmest tilsvarende embetseksamen. I 1963 tok han «Sertificat d'Études Supérieures en Théologie», før han så i 1964 tok doktorgraden ved Sorbonne med avhandlingen «Les origines des deux premières traductions du Nouveau Testament malgache», utgitt av Egede Instituttet i 1969 under tittelen «La Bible à Madagascar». Jury og opponenter ved doktordisputasen var foruten professor Cullmann, de franske professorene Hubert Deschamps, tidligere guvernør på Madagaskar og en av de fremste historikerne Frankrike har hatt når det gjelder Afrikas historie, Jacques Faublée, en linguist med gassisk som spesialitet og M. Caquot, en nytestamentler.

Som så mange andre misjonærer ble også Munthes interesse for misjonsforskning bl.a. vakt gjennom spørsmål fra studentenes side. Under undervisningen på presteskolen på Ivory ble han spurt om hva som egentlig skjedde da Bibelen ble oversatt til gassisk. Arbeidet innenfor dette og tilgrensende områder førte ham inn i et grundig studium av Bibelens historie på Madagaskar.

Munthe kunne påvise at de første engelske protestantiske misjonærene på Madagaskar, som oversatte Bibelen i tidsrommet 1820 til 1835, ikke hadde brukt den engelske oversettelsen, men den greske teksten som grunnlag. Dessuten hadde de ikke brukt den greske utgaven som vanligvis ble brukt av Bibelselskapet, Textus Receptus, men en bedre gresk tekst utgitt av Griesbach. Den første bibelutgaven på Madagaskar, som pionérmisjonæren David Jones hadde hovedansvaret for, var en stor prestasjon både språklig og teologisk.

I sitt arbeid med bibeloversettelsen kom Munthe også over dokumenter som viste hvorledes det moderne gassiske skriftspråket ble til. I forbindelse med bibelutgaven måtte den gassiske kongen, Radama I, ta en avgjørelse når det gjaldt hvilket alfabet som skulle brukes i moderne gassisk. Denne beslutningen tok kongen i samråd med de engelske misjonærene, som selv faktisk hadde hatt en av Englands fremste lingvister som lærer på misjonsskolen i England!

I forbindelse med bibeloversettelsen hadde man måttet vurdere den gamle, såkalte *sorabe* eller arabisk-gassiske skriften, gassisk skrevet

med arabiske tegn. Spørsmålet om hvor godt kjent denne skriften var, og hvorledes den var blitt brukt, førte Munthe inn i nye forskningsoppgaver. Han måtte lære seg en del arabisk, og i 1972/73 fikk han permisjon uten lønn fra Misjonsskolen for å kunne arbeide med Madagaskars kirke- og kulturhistorie med stipendium fra Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd (NAVF).

Under dette arbeidet kom han over gammelt materiale som var helt ukjent på Madagaskar. Dette har han redegjort for i flere arbeider, bl.a. i en artikkel i Misjonsskall og forskerglede. Festskrift til professor Olav Guttorm Myklebust, 1975.

Et nytt prosjekt av stor betydning for Madagaskars kirke- og kulturhistorie ble iverksatt på slutten av 1970-årene mens Munthe var professor på Menighetsfakultetet. Munthe hadde selv flere ganger opplevd å finne verdifullt og nesten ukjent historisk materiale i gamle arkiv, og han så det nå som en stor oppgave å ta vare på og få ordnet de store mengdene av kildemateriale som fantes i NMS' arkiv og på Madagaskar. Han forutså at representanter for de unge kirkene i fremtiden ville kunne stille følgende spørsmål til misjonsselskapene: Hvor er de basisdokumentene hvor vi kan finne vår historiske identitet som kirke og folk? Vi vet at dere i misjonen har mye; hvor har dere gjort av det? Derfor tok Munthe initiativ til å få bedre orden på NMS' arkiv i Norge; men først og fremst på Madagaskars arkiv.

Etter hvert som han begynte å samle materiale, oppdaget han at det var et uhyre verdifullt arkiv og kanskje det største og viktigste arkivet på Madagaskar nest etter Riksarkivet. Etter initiativ fra Munthe bevilget NAVF omtrent en halv million kroner til dette arbeidet.

Munthe reiste omkring og samlet inn arkivstoff fra loft og kjellere, i garasjer og lagerskur. Noe av det mest verdifulle – 60 bind med fakturaer i forbindelse med trykkeriet på Madagaskar som ble opprettet i 1877 – var nærmest blitt hevet og ble gjenfunnet bak en vedstabel! Her var det oversikt over produksjonen av både faglitteratur og kristen litteratur gjennom nesten hundre år – alt fra folkeskolebøker til teologisk litteratur!

Munthe fikk til et samarbeid mellom Norge og Riksarkivet på Madagaskar. I forbindelse med en kulturavtale mellom Norge og Madagaskar i 1980-årene, Coopération Culturelle Norvège-Madagascar, som Munthe ble faglig leder for, skjedde det en utveksling av fagfolk som gjorde det mulig for fremstående politiske og kulturelle ledere fra Madagaskar å besøke Norge og studere norsk museums- og arkivvirksomhet og kulturarbeid generelt. Munthe kunne presentere lederen for det gassiske vitenskapsakademiet, Académie Malgache, dr. Ra-

benoro, og lederen for Riksarkivet på Madagaskar, Mme. Razoarinoro, for Vitenskapsakademiet i Oslo. På det vis ble det knyttet nye bånd mellom Norge og det land i Afrika som Norge har hatt lengst og sterkest kontakt med.

I senere år har det også vokst fram et samarbeid mellom Høgskolesenteret i Rogaland og Universitetet i Tulear på Madagaskars vestkyst, et samarbeid som også Munthe har tatt initiativet til og som bærer i seg rike utviklingsmuligheter.

Et høydepunkt for Munthe i dette samarbeidet var da han som representant for Kulturdepartementet i Oslo kunne levere tilbake gassisk kulturmateriale, bl.a. arabisk-gassiske manuskript, som var brakt til Norge av misjonærer som tidlig i dette århundre – på gassernes egen anmodning – hadde reddet det fra å bli tatt av den franske kolonimakten. Materialet hadde siden i over femti år ligget i Etnografisk Museum uten at det var gjort noe med det. På høytidelig vis kunne Munthe så på norske vegne overlevere det til Académie Malgache.

Den siste store forskerferd som Munthe til nå har gjennomført i sin utrettelige leting etter den gassiske kulturens historiske røtter, gikk til øyene Mauritius og la Réunion i Det Indiske Hav og til India og Indonesia i Asia. Gassisk språkforskning har vist at gasserne har sine historiske røtter i Indonesia, og Munthe kunne påvise at det også finnes en historisk forbindelse mellom gassisk og indonesisk religion som svarer til teorien om at gasserne opprinnelig kom fra Indonesia.

En av sine mest interessante oppdagelser gjorde Munthe i det enorme katolske arkivet i Goa på Indias vestkyst der han fant kilder som viste at den første gassiske teolog var en prins fra Sør-Madagaskar som fikk sin utdannelse ved det katolske senteret i Goa allerede i 1614-17. Prinsen reiste tilbake til Madagaskar og kunne senere ta imot katolske misjonærer ved å sitere Fadervår og Velsignelsen på latin – til misjonærenes store overraskelse.

Som oppdagelsesreisende i tidligere århundrer, kunne også Munthe presentere resultatene av sine reiser og arkivstudier ved forelesninger i noen av de mest prestisjetunge vitenskapelige miljøene i Europa. Han har gjesteforelest ved London University, School of Oriental and African Studies og ved Académie des Sciences d'Outre Mer i Paris.

Som det høver seg en misjonær, har Munthe også brukt tid til å forelese ved universitet og høyskoler i den tredje verden. Han har deltatt med forelesninger i fem av de seks «Colloques Internationales d'Histoire» som Madagaskar Universitet har arrangert i 1980-årene og har undervist og veiledet studenter der. Dessuten har han forelest ved Lutheran Theological Seminary i Hong Kong – hvor han tok initiativ til en

besøksordning med lærere fra Menighetsfakultetet – ved det protestantiske teologiske fakultetet på Siantar-Simalung, Sumatra, og Batu Theological Seminary på Java, Indonesia.

Sitt internasjonale økumeniske misjonsengasjement har Munthe i hovedsak latt komme til uttrykk innen den evangelikale Lausanne-bevegelsen for Verdensevangelisering. Han var i flere år medlem av Den Norske Lausanne-komité og sto i spissen for et internasjonalt nettverk av studiegrupper som produserte studieheftet «Evangeliet for sekulariserte mennesker» ved Lausanne-konferansen i Thailand i 1980. Munthe var også norsk representant ved den viktige evangelikale konsultasjonen om «Evangelisering og sosialt ansvar» i Grand Rapids, USA, i 1982.

Ludvig Munthe har også nedlagt et stort arbeid i Egede Instituttet for misjonskunnskap og misjonsgransking. Han var i flere år styremedlem og formann i styret og var leder for instituttet da han høsten 1987 måtte trekke seg på grunn av sviktende helse.

Etter å ha gjenvunnet mye av sine krefter ser Munthe ved 70-års-milepælen fram til muligheten for nok et Madagaskar-opphold 1990/91 der han skal være med å bygge opp presteskolen på Ivory til et fullt teologisk fakultet. Det vil være en verdig og passende avslutning på en lang og lysende tjeneste i den gassiske kirke og for norsk misjon. Men ingen vil vel utelukke at den utrettelig energiske Ludvig Munthe vil møte nye oppgaver og utfordringer i årene fremover om Gud gir helse og krefter.

II MENINGENE

Etter dette forsøket på å tegne et bilde av Ludvig Munthe fra tilskuerens posisjon ønsker vi i den andre delen av dette jubileumsporetrettet å møte misjonsprofessoren selv. Både spørsmål og svar i dette intervjuet må med nødvendighet bli korte, men de vil forhåpentligvis bidra til å profilere portrettet og sette det i perspektiv.

Misjonsfaget

– Ludvig Munthe, du har i det meste av din tid som misjonær og prestelærer vært opptatt av misjonsfaget. Kan du si noe om ditt syn på misjonsfagets stilling i den teologiske utdanning?

– Det var jo den første professoren i misjonsvitenskap på Menighetsfakultetet, O.G. Myklebust, som her til lands med sin doktoravhandling viste at misjonsfaget må ha en sentral plass i det teologiske studium. Misjonen representerer selve dynamikken i evangeliet. Legg

merke til hvor sentral misjonen er i Det nye testamente. En er ille ute hvis misjonen ikke også får sitt faglige nedslag i teologien. Misjonsfaget har en viktig plass som teoretisk fag, men det hører også med til den praktiske teologi. Det er viktig at både kirkens og skolens folk får en innføring i dette emnet som står så sentralt i norsk kirkeliv.

Det er dessuten viktig at det misjonsfolk som bærer og støtter Menighetsfakultetet, vet at det på fakultetet er en seksjon og lærere som konsentrerer seg om misjon og religion. Det er med å styrke tilliten til Menighetsfakultetet ute blant kristenfolket.

– Tror du den tid vil komme da studenter fra misjonskirkene vil studere ved Menighetsfakultetet?

– Det har alt skjedd. Det finnes folk i ledende stillinger i kirkene ute som er utdannet i Norge. Når den nye doktorgradsordningen på Menighetsfakultetet kommer i funksjon, ser flere fram til å kunne benytte seg av den. Utenlandske studenter vil også være berikende for miljøet på fakultetet.

Økumenikk

– En professor i misjonsvitenskap må med nødvendighet også ta stilling til det økumeniske spørsmål. Kan du si litt om ditt syn på økumenikk og på forholdet mellom Kirkenes Verdensråd (KV) og Lausanne-bevegelsen som du har engasjert deg i?

– Da jeg kom til Menighetsfakultetet som professor i misjonsvitenskap, fikk jeg spørsmål både fra KV-miljøet og Lausanne-miljøet. Med min bakgrunn hører jeg til i Lausanne-bevegelsen, og jeg valgte derfor bevisst å engasjere meg der.

Jeg har sant å si vært redd for retninger innenfor KV. Det finnes både en politiserende tendens og en tendens til ut fra moderne filosofisk tenkning å hevde at f.eks. det eksistensielle møte med andre har verdi uavhengig av sannhetsspørsmålet. En har fått inntrykk av at møtet med Buddha eller Muhammed er like verdifullt som møtet med Jesus. Da kan jeg ikke være med lenger, for dette er ikke bibelsk rett. Jeg har derfor reagert på at filosofiske strømninger og politiske ideologier har fått dominere utviklingen innen KV.

Ellers er jeg ikke negativ til samarbeid med andre kirker. Jeg har selv levd i et økumenisk miljø og har stor respekt for katolsk teologi. Jeg føler meg mer i slekt med katolske konservative teologer som tenker teologisk og bibelsk, enn med dem i KV som lar seg styre av filosofi og ideologi.

Jeg har hatt stor glede av samarbeidet i Lausanne-bevegelsen og har

ønsket å formidle impulsene derfra i min undervisning; samtidig som jeg har forsøkt å være så objektiv som råd er for at studentene skal få et innblikk i det som foregår innen begge disse leirene.

Evangelisering og sosialt engasjement

– Et av de mest omdiskuterte problem i nyere misjonsteologi er forholdet mellom evangelieforkynnelse og sosialt og politisk engasjement. Hva mener du om dette?

– Jeg begriper egentlig ikke problemstillingen! Er det noen som har klart å kombinere evangelisering og sosialt engasjement, er det nettopp misjonen. Som misjonshistoriker har jeg konstatert at både evangelieforkynnelse og sosialt engasjement har fungert i nordisk misjon, og ikke minst i norsk misjon.

– Du har skrevet en bok om legemisjonen på Madagaskar i forrige århundre. «Venstrehandsmisjon?» kalte du den. Hva ønsket du å si med denne tittelen?

– Misjonærene mente at både det vi gjør med den høyre og venstre handa, er noe vi gjør for Gud. Både forkynnelsen – «høyrehandsmisjonen» – som er hovedoppgaven, og det sosiale engasjementet gjennom diakonien – «venstrehandsmisjonen» – hører med til misjonsoppdraget.

Når misjonsledere mer og mer synes å snakke om at vi må engasjere oss politisk, blir jeg derimot redd og undrer meg. For det første har vi ikke utdannelse i den retningen. Vi kan for lite og vil rote til ting som vi ikke vet nok om. For det andre skjønner jeg ikke hvorfor vi i vår sosialetikk ikke lenger bruker teologiske uttrykk. All misjon gjennom all tid har virket politisk ved at vi har forkynt Guds lov, hva som er rett og galt, med et myndig «Så sier Herren». Dette er vi utdannet til. Her er vi «spesialister». Hele vårt studium går ut på å kjenne evangeliet og loven; å kunne skjelne mellom dem og holde dem sammen.

Vi må derfor tilbake til en teologisk forståelse av misjonen og bruke uttrykk som mer er i samsvar med teologien og misjonsoppdraget. Hvis det er noen som har anledning til å påvirke et samfunn, er det nettopp misjonen, gjennom forkynnelsen av evangeliet og Guds lov. Vi skal som kirke ikke være politikere, men lys og salt.

Sekularisering og Europa-misjon

– Du stilte deg i spissen for et internasjonalt studieprosjekt i regi av Lausanne-bevegelsen som resulterte i en rapport om evangelisering overfor sekulariserte mennesker. Nå er det jo et faktum at sekulari-

seringen har kommet lengst i Europa og Nord-Amerika. Du har samtidig ytret deg kritisk til at misjonsselskapene tar opp misjonsarbeid i Europa. Hvordan kan dette henge sammen?

– Det hører kanskje selvmotsigende ut, men er det ikke. Jeg er virkelig opptatt av å nå nye generasjoner – og ikke minst vårt eget sekulariserte folk som har blitt delvis fremmed for Guds rike. Jeg vil også gjerne hjelpe til der det er mulig i Europa og andre kristnede land.

Saken er imidlertid at vi gjennom våre ytremisjonsselskap har fått et spesielt apostolisk kall. Jeg skiller her mellom den pastorale og den apostoliske oppgave – til å plante evangeliet der det ikke er plantet før, til å bygge opp kirker der det ikke finnes kirker. Det må fremdeles være vår oppgave. Fordi vi ikke engang makter denne oppgaven, har vi ikke krefter til å splitte opp innsatsen. Det er ikke ytremisjonsselskapenes oppgave å hjelpe andre lutherske kirker med deres indremisjonsarbeid. Det er andre institusjoner og organisasjoner innen Den norske kirke som bør gjøre dette. Jeg tenker her f.eks. på studentlagsbevegelsen og Mellomkirkelig Råd. Oppgaven med å formidle kallet til vitnetjeneste i Europa ville være midt i blinken for dette kirkens utenrikskontor. Jeg har fått inntrykk av at folk flest synes Mellomkirkelig Råd har blitt mer et politisk forum enn et kirkelig kontor. Slik kunne både oppgaven og inntrykk endres.

– Ville det være en oppgave for norske indremisjonsorganisasjoner å gå inn i en form for mellomkirkelig indremisjonshjelp?

– Hvorfor ikke? Vi må nå det sekulariserte menneske der det er. Når en svak kirke som f.eks. den franske ber om hjelp utenfra fordi den ikke klarer oppgavene, ville det være en glede om en hadde økonomi og krefter til å gå inn der. Jeg ville gjerne at kirken vår intensiverte arbeidet både i Europa og i vårt eget land, men ytremisjonen har en annen oppgave.

Ytremisjonsselskapene bør derimot hjelpe til med å nå innvandrere i Norge. Det er en fortsettelse av oppgaven vår ute. NMS' arbeid mellom afrikanske studenter i Frankrike er også en del av vår ytremisjon, og en aktivitet vi har deltatt i gjennom mange år.

Kontekstualisering

– Et annet av de viktige spørsmål innen misjonsteologien gjelder det som kalles «kontekstualisering», eller forholdet mellom misjon og kultur. Du har reist kritiske spørsmål overfor en for sterk tilpassing av det kristne budskap til den nasjonale kultur?

– Misjonærer har alltid stått overfor problemet med å forkynne evangeliet på en måte som blir forstått. Det er nødvendig å kjenne både

den kulturelle og religionshistoriske bakgrunn i det landet en virker.

På den andre side er jo evangeliet alle steder noe nytt og annerledes. Det er ikke laget av mennesker slik kulturene er det. Derfor må vi regne med at det blir konflikt og konfrontasjon. Som misjonærer må vi frimodig prioritere forkynnelsen av Guds Ord enten det passer inn i kulturbildet eller ikke.

Jeg er skeptisk til kontekstualisering som synes å plassere de ulike religionene på samme linje. Det er indiske teologer som har hevdet at de gamle indiske religiøse skriftene, som f.eks. Bhagavadgita, er like verdifulle for inderne som Det gamle testamente for jødene. Hvis det ikke lenger finnes en klar forskjell, har vi mistet selve hovedinnholdet i evangeliet. Har vi ikke frimodighet til å forkynne evangeliet slik det er, kan vi la det være!

– Men er du ikke redd for at misjonærene av og til tar med seg og påtvinger de unge kirkene sin egen vestlige kultur; at de bedriver «kultur-imperialisme»?

– Det er alltid en fare for det. Det er umulig å unngå det helt. Men enhver kultur – også vår egen – må tåle de påkjenninger som møtet med andre kulturer innebærer. I mange tilfelle er det nyttig for en stedege kultur på misjonsmarken å møte europeisk kultur.

Det er heller ikke bare misjonen som har kommet med europeisk kultur. Tvert om har vi vært blant dem som har forsøkt å bremse på innflytelsen fra denne kulturen ved å peke på dens negative sider. I tillegg har misjonen – og jeg er glad for selv å ha tatt del i dette – fått fram og tatt vare på verdiene i den stedegne kulturen. Jeg synes ikke vi har hatt så mange slemme misjonærer fra Stavanger, som Ibsen sier!

Misjon og kirke

– Det gikk nesten 100 år fra misjonen begynte sitt arbeid på Madagaskar til kirken ble selvstendig. Det er en lang periode. Synes du den var for lang?

– Misjonens mål fra første dag er å bygge en selvstendig kirke. Både når det gjelder norsk misjon generelt og på den misjonsmark som jeg kjenner best, har dette vært en bevisst målsetting hele veien. Det ser en av utviklingen av de ulike institusjonene, fra kontaktkomiteer til kirkekomité til kirkeråd til selvstendig synode. Misjonen og misjonærkonferansen har gitt fra seg mer og mer av makt og myndighet. En kan si at det har gått sent, men jeg tror ikke ettertiden vil bedømme det negativt.

Rett etter krigen så en at visse misjonsselskap nærmest i panikk sa

fra seg alt ansvar. De la kirkens virksomhet død i en hel tiårsperiode ved plutselig å forlate arbeidet. Vi norske ventet lenger og fikk se at kirken i rolige og ordnede former gikk over til selvstyre.

Jeg var så heldig at jeg selv fikk være til stede ved generalsynoden i 1960 da den gassiske kirken ble selvstendig, definerte sitt lutherske bekjennelsesgrunnlag og vedtok sin kirkelov. Det var en høytidelig stund. Det ble faktisk gjort et forsøk på synodedannelse allerede i 1902, men det var for tidlig. Lars Dahle, som så lenger enn de fleste, fikk stanset det den gang.

– Hvor lenge skal misjonen fortsette på Madagaskar?

– I visse funksjoner skal misjonen fortsette lenge, tror jeg. Så lenge kirken har bruk for oss, skal vi holde fram. Det er ikke bare nye generasjoner, men faktisk hele stammer som nesten ikke er nådd. Vi har oppgaver som vi har fått og som kirken ber oss gå inn i, men som vi ikke har tatt opp ennå fordi vi ikke har folk. Hvor lenge vi skal holde på, er avhengig av om Gud legger det til rette og kirkene der ute har bruk for oss.

Misjonærrollen

– Det gamle misjonæridealet var langtidsmisjonæren som gav sitt liv til ett land eller folk. I dag tales det om korttidsmisjonærer, om teamtjeneste osv. Hvordan tror du misjonærrollen vil se ut i fremtiden?

– Jeg tror langtidsmisjonæren vil bli det normale. Foreldre har rett nok flere kall enn misjonærkallet. Forholdene på misjonsmarken og periodene i en misjonærs liv kan være ulike. Jeg tror likevel for det første at det mest effektive er misjonærer som ikke bare er ute en periode og så vidt lærer seg språket før de slutter, men som fortsetter slik at kirken får nytte og glede av dem. For det andre er det jo slik at en misjonær lærer et folk å kjenne og blir glad i det når en har vært der i lengre tid. Med de gode mulighetene vi har i dag – med moderne utstyr og anledning til å reise hjem fort og ofte – tror jeg at den gammeldagse misjonæren tilpasset den nye tiden faktisk vil være det normale.

Disse «turistreisene» til misjonsmarkene for ungdom som skal være der noen få måneder, er jo et interessant og festlig innslag. Det kan bety en god del for de unge selv og for menighetene de tilhører her hjemme, men jeg har stor tvil om verdien av det for kirkebyggende misjonsarbeid. Vi må ikke hindre, men sette pris på og benytte de unges iver og initiativ. Men vi må aldri la slik korttidstjeneste bli en modell for misjonen.

Hjemme

– Skal vi avslutte med noen litt mer personlige spørsmål. Du har vært gift med Olaug i nesten 45 år. Hva har hun betydd for deg?

– Det er det ikke mulig å uttrykke i få ord. Men jeg kan si at vi har arbeidet i lag på en fantastisk fin måte like fra våre første misjonærår helt fram til i dag. Olaug, som er sykepleier, har fått bruke sitt fag både under de primitive forhold vi møtte på Vest-Madagaskar, og i tiden på presteskolen. Samtidig har hun alltid hatt som «filosofi» å gjøre det mulig for meg å bruke all min tid og alle mine krefter i misjonen. Jeg tror hun har fått «realisere seg selv» selv om hun jevnt over «bare» har vært «misjonærkone».

Et lite glimt må jeg få fortelle. Senest i fjor var vi på Mauritius i seks uker og arbeidet i et veldig rikt, men primitivt arkiv uten fotokopieringsmaskin. Olaug og jeg arbeidet sammen fra tidlig morgen til sen ettermiddag hver dag. Jeg fant fram materialet mens hun var kopieringsmaskin! Det hadde ikke vært mulig for meg å gjennomføre de oppgavene jeg har fått, uten henne.

Mange har opplevd at du og Olaug har servert selvfisket laks i deres gjestfrie hjem. Kan du si noe om din store interesse for jakt og fiske?

Ute på misjonsmarken hadde jeg verken haglgevær eller fiskestang. Det var et prinsipp ikke å bære våpen. Vi ville vise at vi ikke var redde og heller ikke farlige. Men her hjemme har jeg i senere år hatt stor glede av jakt – både reinsdyrjakt og småviltjakt, og ikke mindre av fiske, særlig rundt Hjelmeland hvor det er store muligheter til fiske både i elvene og i sjøen.

– Hvor stor er den største laksen du har fått?

– Omtrent ti kilo. På de turene Menighetsfakultetets lærere har hatt til Hjelmeland, har det vært en fast programpost at vi skulle ut å fiske lørdag formiddag – til stor moro både for MF-lærerne og folket i bygda.

– Det er ikke vanlig at noen blir profet på sitt eget hjemsted. Du har hatt god kontakt med hjembygda i mange år, og en får inntrykk av at du er elsket og aktet av dine sambygdinger?

– Både folket i Sauda og Hjelmeland har betydd mye for meg, men noen profet i hjembygda har jeg ikke blitt på noen måte. Misjonen har en sterk plass, og derfor har jeg blitt godt mottatt og møtt med en tillit jeg setter stor, stor pris på.

– Du har god kontakt med vanlige folk selv om du er professor?

– Jeg er selv et helt vanlig menneske, så det har heldigvis ikke vært noe problem.

Å lese Bibelen «innaboks»

– Hvis du til slutt skulle nevne noe som betyr særlig mye for deg, en erfaring eller et synspunkt, hva ville du da trekke fram?

– Først og fremst dette at det synes som om Gud kan bruke oss skrøpelige mennesker. Jeg har arbeidet mye med misjonshistorien og har sett litt bak kulissene. Jeg har sett hvor veike misjonærene ofte har vært, men hvorledes Gud har brukt dem. Det har vært meg til stor hjelp og frimodighet når vi tenker på hvor merket også vi er av vår tid; av verden omkring oss, av vårt eget kjød og av den Onde. Misjonshistorien viser hvorledes Gud ved sin Hellige Ånd kan vende på det og ta i bruk mennesker uten store forutsetninger.

Det viktigste for en misjonær er å ha et hjerte som brenner for Gud, være villig til å forkynne evangeliet enkelt og beint fram og lese Bibelen innaboks. Misjonæren skal forme sin misjonsteologi og -praksis ut fra Ordet og ikke «lure» sine egne mennesketanker inn i Bibelen og inn i forkynnelsen. En slik misjonær kan Gud bruke.

Sier den lærde professoren og det enkle kristenmennesket Ludvig Munthe, som selv har vært en slik misjonær.

Tormod Engelsviken, f.1943, cand.theol MF 1969. Lærer i dogmatikk ved Mekane Yesus Seminary, Addis Abeba, 1971-73, LVF-stip. 1973-76, lærer Fjellhaug misjonsskole 1976-78. Forskn.stip. misjonsvitenskap MF 1978-83. Fakultetslektor i misjonsvitenskap MF 1984-85, Førstelektor MF 1985-. Medlem av «Theology Working Group» i Lausanne-bevegelsen 1984-. Formann i Egede Instituttets styre 1988-.

Ludvig Munthe – The man and his convictions, an anniversary portrait

In this personal portrait written by a close colleague the life and ministry of professor Dr. Ludvig Munthe are described, covering his childhood on the West Coast of Norway, his theological studies during World War II, his missionary service in Madagascar 1946-1964, his teaching ministry at the Mission School in Stavanger 1966-1977, and his professorship in missiology and history of religions at the Free Faculty of Theology in Oslo 1977-88. The author also outlines Dr. Munthe's scholarly achievements, his doctoral work on the Bible in Madagascar at the Sorbonne University, his studies in the cultural and religious history of Madagascar, and his endeavours to establish close cultural links between Madagascar and Norway. In a closing interview Dr. Munthe expresses his views on missiology, ecumenism, evangelism and social responsibility, secularization, contextualization, missions and the Church, and the future role of the missionary.